
BILTEN

SADRŽAJ

RIJEČ UREDNICA	3
ŠTO SMO RADILI 2022.	4
MAYA DE WIT - 2. SEMINAR O PREVOĐENJU NA TV-U I U MEDIJIMA	8
STRUČNO PREDAVANJE “DOPRINOS GLUHIH”	11
HRVATSKI ZNAKOVNI JEZIK U ŠKOLAMA S GLUHOM DJECOM NA PRIJELAZU IZ SOCIJALISTIČKOG U DEMOKRATSKI SUSTAV	15
ČLANAK “SIGN LANGUAGE COMMUNITIES” - OSVRT	17
POGLAVLJE IZ KNJIGE “USVAJANJE (ZNAKOVNOG) JEZIKA” - OSVRT	19
AMERIČKI FILM “CODA” - OSVRT	23
PRIJENOS DOČEKA VATRENIH 2018. UZ HZJ - INTERVJU	25

RIJEČ UREDNICA

Dragi čitatelji,

Pred sam kraj godine s ponosom vam predstavljamo drugi broj našeg Biltena. Rezultat je to suradnje, volje i želje članica te osvještavanja da se radi o našem glasu. Radi se o jedinom mjestu na kojem se stručno i analitički govori o izazovima u našoj struci. Isto tako, Biltен predstavlja jedino mjesto gdje se skupljaju i čuvaju naša iskustva, naša znanja i vještine – koji postaju referenca za sve sadašnje, ali i buduće naraštaje prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika.

U ovom broju pročitajte što smo radili u protekloj 2022. godini, pročitajte o još jednom u nizu zanimljivom seminaru Maye de Witt, o stručnoj edukaciji prevoditelja provedenoj u Zagrebu, na temu *Deaf Gain-a*, odnosno *doprinosa Gluhih*, sve prisutnijeg pojma u zajednici Gluhih, a mogli bismo ga nazvati i pokretom. Zatim su tu osvrta na dva stručna teksta – jedan je sociolingvistički članak o zajednici Gluhih, dok je drugi tekst poglavlje o usvajanju znakovnih jezika iz knjige „*The Linguistics of Sign Languages*“ („Lingvistika znakovnih jezika“). Treći osvrt je na američki film „CODA“ koji je privukao mnogo pažnje i čak dva Oskara, a radi se o nama vrlo bliskoj temi – o čujućem djetetu Gluhih roditelja koje je spletom okolnosti uvučeno u prevoditeljski svijet od malih nogu. Na kraju pročitajte zanimljiv intervju o još zanimljivijem prijevodnom zadatku – doček Vatrene nakon osvajanja svjetskog srebra 2018. godine, na četvrtom programu HRT-a.

U ovom broju posebna nam je čast predstaviti članicu uredničkog tima, upravo predsjednicu Društva Mirjanu Jurišu.

Isto tako, od srca zahvaljujemo vanjskoj suradnici, kolegici u branši, Sari Frey, na oštrom oku i britkom jeziku, koja je svojim radom doprinijela većoj kvaliteti tekstova.

Uživajte u sadržaju, komentirajte sa svojom okolinom, kolegicama i kolegama, širite svoja znanja i vidike i pridružite nam se u stvaranju struke u sljedećem broju našeg Biltena!

Vaše urednice,

Mirjana Juriša, Nives Gotovac i Dorijana Kavčić

ŠTO SMO RADILI 2022.

Ova je godina bila iznimno dinamična. Uspjeli smo osigurati stručnu edukaciju i preko desetak stručnih radionica, započeli smo s provedbom dva projekta čiji su krajnji proizvodi jezični i edukativni materijali, te smo započeli planove za nove edukacije i projekte u nadolazećoj 2023. godini. Počnimo otpočetak.

Članak Pravilno nazivlje u zajednici gluhih

Siječanj nam je donio prvi članak u znanstveno-popularnom časopisu! Naše članice Dorijana Kavčić i Nives Gotovac autorice su teksta pod nazivom „Pravilno nazivlje u zajednici gluhih“ koji je izašao u časopisu Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika, Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Autorice su u članku opširno i stručno objasnile zašto je nepravilno i uvredljivo koristiti naziv „gluhonijem“ kada se govori o zajednici Gluhih te koje je nazivlje prihvatljivo. Članak je vrijedan jer je prvi na temu zajednice Gluhih u jednom časopisu koji se tiče hrvatskog jezika i jezikoslovlja. Nadamo se da će nakon ovog teksta biti više članaka na temu jezika i kulture Gluhih, da će potaknuti promjene u pristupu te da ćemo se konačno riješiti „gluhonijemosti“!

Puni tekst pročitajte na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/389330>

Predavanje Doprinos Gluhih

Izlaganje Dorijane Kavčić, dipl. lingv.

U ožujku smo u suradnji s Dlanom (Kazalište, audiovizualne umjetnosti i kultura gluhih – DLAN) organizirali stručno predavanje pod nazivom „Deaf Gain – Doprinos Gluhih“, a predavanje je održala naša članica Dorijana Kavčić. Tema izlaganja iznimno je važna budući da se radi o novom pristupu temama poput gluhoće, zajednici Gluhih, znakovnim jezicima, umjetničkom stvaralaštvu Gluhih i samom identitetu Gluhih, koji zadnjih desetak godina brzo i intenzivno širi, te je ovo bila prilika da se i mi u Hrvatskoj upoznemo s tim novim pokretom.

To je osobito važno za struku tumača/prevoditelja budući da se *doprinosom Gluhih* još više odmičemo od početnih stavova prema prevoditelju kao pomagaču, a zatim kao

provodniku – stavovi koji su još uvijek jako prisutni u Republici Hrvatskoj – i još više približavamo, u svijetu sve priznatijem kao optimalnom stavu – prevoditelj kao suradnik. Radi se o tome da se jezik i kultura Gluhih shvaća i prihvaća kao ona dodana vrijednost jednog društva, a ne kao teret i problem koji se mora rješavati. Potrebno je prestati gledati isključivo što društvo treba dati Gluhima, već što Gluhi daju društvu – tek tada je moguće u potpunosti uvidjeti kulturno-jezični potencijal jedne kulturno-jezične zajednice.

Prevoditeljski tim

Publika uživo

Događaj je važan i stoga što je predavanje bilo međunarodnog karaktera i pratilo ga je 77 osoba. Više o predavanju pročitajte u posebnom tekstu.

Projekt Udruge Gluhih – centri znanja i diseminacije pravovremenih i razumljivih informacija

**Udruge Gluhih –
centri znanja i
diseminacije
pravovremenih
i razumljivih
informacija**

U travnju, točnije 19.4.2022. godine započeli smo s provedbom projekta pod nazivom „Udruge Gluhih – centri znanja i diseminacije pravovremenih i razumljivih informacija“. Projekt je odobren u sklopu poziva "Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za odgovaranje na potrebe lokalne zajednice" Nacionalne zaklade za

razvoj civilnog društva, sufinanciran iz Europskog socijalnog fonda (85%) i Državnog proračuna (s pozicija Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske – 15%). Sa šest partnera: Udruga gluhih i nagluhih Osječko-baranjske županije, Udruga gluhih i nagluhih osoba grada Siska, Udruga osoba oštećena sluha Bjelovarsko-bilogorske županije, Udruga gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udruga gluhih i nagluhih osoba grada Splita i županije Splitsko-dalmatinske, Savez gluhih i nagluhih grada Zagreba, provodimo radionice za zaposlene tumače/prevoditelje te edukacije svih zaposlenih u udrugama i savezima o tome kako postupati u slučajevima katastrofa, prirodnih i drugih nepogoda. Najviše smo ponosni na završne proizvode projekta, a to su: prevedene i prilagođene brošure Ravnateljstva civilne zaštite i Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo na HZJ – njih 17, Smjernice za tumače/prevoditelje – prvi priručnik koji će obuhvatiti

izazove s kojima se susreću u svom poslu, okruženje i uvjete u kojima rade te preporuke za ujednačavanje struke, te prvi online video-rječnik s 300 pojmova i izraza iz područja: a) medicina, b) administracija i procedure i c) javno-politički diskurs. Više o projektu i završne proizvode možete pronaći na našim stranicama.

Povijest Gluhih – međunarodna konferencija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

Knjižica sažetaka

U kolovozu smo sudjelovali na međunarodnoj konferenciji „*Deaf History International – Povijest Gluhih*“ s našim članicama Dorijanom Kavčić, Nives Gotovac, Ivanom Rajić-Mišković i Nadijom Lovreković. Dorijana Kavčić održala je predavanje na temu „Hrvatski znakovni jezik u školama za gluhe na prijelazu iz socijalističkog u demokratski politički sustav“, a koje je kronološki prikaz prisutnosti HZJ u školama s gluhim učenicima. Više o izlaganju pročitajte u posebnom tekstu.

Naša članica Nives Gotovac bila je koordinatorica tima prevoditelja koji su bili angažirani na konferenciji. Taj zahtjevn zadatak uključivao je probir prevoditelja, osiguravanje materijala za pripremu, koordinaciju same pripreme koja je uključivala pojedinačne konzultacije s predavačima, koordinaciju samog prevođenja te osiguravanje vremena i mjesta za odmor i osvježenje.

Ivana Rajić-Mišković i Nadija Lovreković bile su vrijedno pojačanje u volonterskoj ekipi, koja je bila odgovorna za organizaciju dobrodošlice i registracije gostiju, organizaciju pauza za kavu i ručkove, komunikaciju sa gostima, davanje informacija te sve druge zadatke koji su bili potrebni kako bi se konferencija odvijala na traženoj visokoj razini profesionalnosti.

Hrvatsko društvo prevoditelja s ponosom je i financijski podržalo organizaciju i provedbu konferencije.

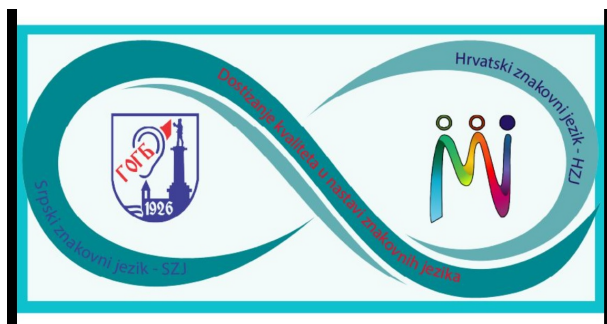
Međunarodni dan znakovnih jezika s emisijom Treća dob na HRT-u

U jesen smo tradicionalno obilježili Međunarodni dan znakovnih jezika suradnjom s Hrvatskom radiotelevizijom i prijevodom emisije koja se inače ne prevodi na HZJ. Prve godine, 2020. Nives Gotovac i Nadija Lovreković prevodile su emisiju „Plodovi zemlje“, 2021. godine Nenad Bolfek prevodio je emisiju „Puls, a ove godine dobili smo emisiju

„Treća dob“ koju je prevodila predsjednica Društva, Mirjana Juriša. Ponosni smo na pokretanju inicijative te nas iznimno veseli pozitivna reakcija same Hrvatske radiotelevizije. Nadamo se da će s vremenom i druge televizijske kuće uključiti u obilježavanje ovog dana.

Projekt Dostizanje kvaliteta u nastavi znakovnih jezika

Listopad je donio još jednu vrijednu suradnju – partneri smo u provedbi Erasmus+ projekta „Dostizanje kvaliteta u nastavi znakovnih jezika“ čiji je nositelj Gradska organizacija Gluvih Beograda. Radi se o jednogodišnjem projektu čiji su krajnji produkti nastavni plan i program za HZJ i udžbenik za učenje HZJ – prema Zajedničkom europskom referentnom

okviru za jezike, za razine A1 i A2. Jako smo uzbuđeni što sudjelujemo u stvaranju prvog takvog udžbenika, a još uzbuđeniji i ponosni jer prvi stvaramo nastavni plan i program koji će razviti znanja i vještine svih edukatora, osigurati bolje rezultate u učenju, a najvažnije od svega je to da će osigurati ujednačenu praksu podučavanja hrvatskog znakovnog jezika i kulture Gluhih! Više o projektu pročitajte na našim stranicama i pratite u sljedećim brojevima Biltene.

Sveučilište u Zadru i nova predsjednica HSGN

Izlaganje na Sveučilištu u Zadru

U zimu smo ušli s još dva važna događaja. Prvi je taj da je naša članica Dijana Vincek 15.11.2022. godine izabrana za novu predsjednicu Hrvatskog saveza gluhih i nagluhih. Ovim putem joj još jednom od srca čestitamo i želimo uspješan rad i nastavak lijepe suradnje! Drugi je izlaganje Dorijane Kavčić i Dijane Vincek na Sveučilištu u Zadru na teme Hrvatski znakovni jezik i kultura Gluhih te Uključivanje Gluhih u redovni sustav obrazovanja. Bilo je to prvo takvo pozvano izlaganje inicirano od samog Sveučilišta u Zadru i nadamo se da smo time otvorili vrata za buduće suradnje!

Nova 2023. godina

Stari izazovi, nove mogućnosti! Očekujte barem jednu stručnu edukaciju, predstavljanje završnih rezultata projekata – 17 video-brošura na HZJ o postupanju u kriznim situacijama, video-rječnik s 300 pojmova i izraza iz područja medicine, administracije i procedura te javno-političkog diskursa, nastavni plan i program te udžbenik za podučavanje HZJ, razine A1 i A2 te jednu Crowdfunding kampanju za nešto što do sada još niste vidjeli!

Sretna nam svima i uspješna nova 2023. godina, pridružite nam se u stvaranju promjena!

MAYA DE WIT - 2. SEMINAR O PREVOĐENJU NA TV-U I U MEDIJIMA

Kolegica Maya de Wit ponovila je sjajan uspjeh prvog seminara o prevođenju na TV-u i u medijima kojeg je organizirala u Londonu 2020. godine. Drugi po redu, održan 2021. godine u studenom nije bio ništa manje zanimljiv, iako smo predavače pratili preko Whova platforme. U inovativan pristup već pomalo monotonih online predavanja mogli smo se uvjeriti i prije početka samog seminara - Whova platforma omogućila nam je međusobne kontakte, uključivanje u grupe prema interesima, ali i simpatična natjecanja u skupljanju najviše objava i aktivnosti, za koje je pobjednik dobio besplatnu kotizaciju za sljedeći seminar. Uistinu odlična ideja za zainteresati skoro 100 prevoditelja iz cijelog svijeta koji su već odavno zasićeni predavanjima, ali i poslovima na daljinu.. Maya de Wit sastavila je program iskusnih i odličnih predavača od kojih smo slušali o tome kako se nositi sa situacijom pandemije, načinom očuvanja mentalnog zdravlja, pozicioniranju kada prevodimo u medijima, uključivanju u prevoditeljski tim gluhih prevoditelja za vrijeme medijskih prijenosa uživo... Teme su bile mnogobrojne, a koncentraciju su nam održavale pauze u kojima smo slušali sudionike seminara - kratka 15-minutna predavanja, nazvana BarCamp. Ideja je bila potaknuti raspravu među sudionicima kako ne bi samo pasivno slušali predavanja, već se uključili i doprinijeli svojim iskustvima. Seminar je započeo Mayinim kratkim sažetkom prvog seminara i osvrtom na pandemijsku 2020. godinu, te izazove koje je stavila preda nas.

Liz Scully, veteranka prevođenja prezentirala nam je situaciju u Kanadi, u pokrajini Quebec, na njihovim konferencijama za novinare te kako su organizirali i u prevoditeljski tim uključili gluhog prevoditelja. Važno je napomenuti kada govorimo o gluhim prevoditeljima da i oni, jednako kao čujuć prevoditelji, prolaze sveučilišno obrazovanje u trajanju od 3 pa i više godina. Izabire ih se prema jezičnog kombinaciji pa je u ovom slučaju to bio gluhi prevoditelj koji prevodi između ASL - američkog znakovnog jezika i LSQ - francuskog znakovnog jezika pokrajine Quebec, a koji se razlikuje i od ASL-a i od LSF-a - francuskog znakovnog jezika. Na konferencijama za novinare u Quebecu koristi se podjednako francuski i engleski jezik, a na konferencijama može biti od 2- 4 govornika, koji odgovaraju na pitanja medija. Slično konferencijama za novinare hrvatskog Stožera civilne zaštite. Gluhi prevoditelj odlučuje koji će mu čujuć prevoditelj biti "feeder" - prevoditelj koji govorni engleski prevodi na ASL ili će izabrati čujućeg prevoditelja koji s francuskog prevodi na LSQ.

Priprema je bila iznimno važan dio posla i cijeli tim se trudio dobiti što je više materijala prije prijenosa uživo. Često to nije bilo moguće, no čitali su što god su mogli iz novina, gledali različite TV programe, radili rasporede. Dobili bi i dio teksta 20-ak minuta prije nego što bi počela konferencija.

Kolegice iz Švedske - Anna Flemming i Elise von Weisz napravile su istraživanje o poziciji prevoditelja na ekranima. Ispitivale su bi li bilo bolje da se prevoditelj nalazi u lijevom ili desnom kutu ekrana. Za početak prikupile su podatke o trenutnoj situaciji i primijetile da se prevoditelji u Švedskoj češće nalaze na desnoj strani. Za potrebe istraživanja postavile su prevoditelje u lijevi kut i kroz ispitivanje gluhih, nagluhih i čujućih osoba koje znaju znakovni jezik došle su do zaključka da to treba li prevoditelj stajati na lijevoj ili desnoj strani ovisi o situaciji i programu.

Paal Richard Peterson bavio se produkcijom programa na norveškom znakovnom jeziku. Doves Media je produkcijska kuća koja radi informativni TV program na norveškom znakovnom jeziku za nacionalnu televiziju NRK, ali i druge televizije. Zapošljava šestoro ljudi koji su uglavnom producenti uz potporu Vladinog financiranja, ali i iz komercijalne zarade. Doves Media je zapravo zaklada koju je osnovala Norveška udruga gluhih, a bavi se i prijevodom drugih programa na TV-u. Zanimljiv je način kako je koncipirao svoju prezentaciju. Započeo je podjelom jezika kao:

1. alata/načina komunikacije
2. ljudskog prava
3. vrijednosti sama za sebe

Gluhe osobe žele biti aktivni sudionici društva, žele znati ono što zna i većina, konzumiraju informacije te odlučuju prema kvaliteti onoga što im se nudi. Svemu tome doprinosi prijevod na televiziji.

Perspektiva jezika kao ljudskog prava osigurava nam pravo da sudjelujemo u komunikaciji i da primamo informacije na onom jeziku koji nam najviše odgovara. Ako je to za gluhu osobu znakovni jezik, njihovo je ljudsko pravo da im se on osigura. Paal jezike ne opisuje samo kao jezike, već govori o vrijednostima koje oni nose u sebi. Svaki jezik predstavlja vrijednost za društvo te vrijednosti za skupine i pojedince koji koriste jezik. Ako jezik izumre, ne gube samo korisnici tog jezika svoj jezik već i društvo u kojem je taj jezik živio gubi znanje, kulturu i tradiciju povezane s tim jezikom. Stoga je važno raditi TV emisije u potpunosti na znakovnom jeziku i s izvornim znakovateljima.

Istaknuo je odličan primjer prevođenja političkih debata uoči izbora, kojim se omogućuje bolja informiranost gluhih osoba tijekom glasanja. Postoje neki izazovi s kojima se suočavamo kada se radi o programima koji su prevedeni na znakovni jezik, u odnosu na one koji su napravljeni na znakovnom jeziku. Ti su programi/emisije koncentrirani na zvuk, što donekle otežava razumijevanje gluhoj publici.

Istaknuta je važnost većeg broja emisija koje su/kreiraju gluhe osobe jer se na taj način omogućava prijenos informacije izravno na znakovnom jeziku bez utjecaja govornog jezika i druge kulture. S druge strane problem s emisijama/programima koji su napravljeni na znakovnom jeziku je što imaju mali broj zainteresiranih gledatelja pa ih najčešće nalazimo na web stranicama ili društvenim mrežama. Koliko bi bio zanimljiv turnir u kuglanju gluhih široj čujućoj publici kad možda čak ni samim gluhima nije toliko zanimljiv. U zadnjim godinama dobrom kombinacijom su se pokazale univerzalne teme s kojima se svaka publika može poistovjetiti - bilo gluha ili čujuća.

Pratiti ovaj seminar bilo je uistinu zadovoljstvo. Maya je još jednom uspjela organizirati vrlo zanimljivo druženje i približiti nas jedne drugima unatoč pandemijskim uvjetima. S obzirom na to da su njeni seminari odavno dobro poznati kao vrlo korisni velikom broju prevoditelja možemo se nadati da će uskoro organizirati još koji.

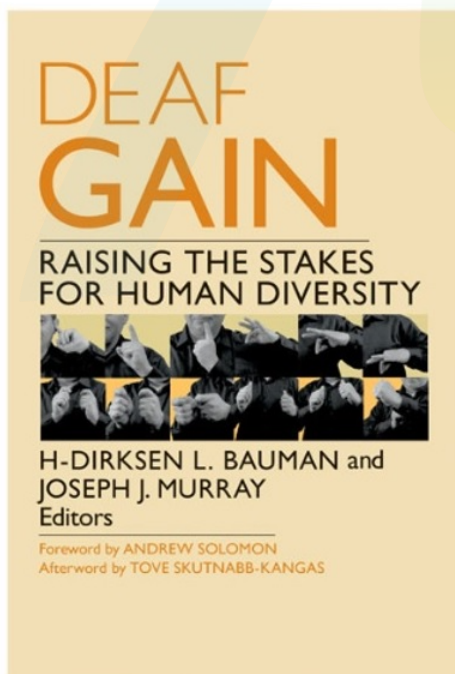
NIVES GOTOVAC

STRUČNO PREDAVANJE “DOPRINOS GLUHIH”

U prostoru Saveza gluhih i nagluhih grada Zagreba 31. ožujka 2022. organiziralo se stručno predavanje/radionica kojeg sam nazvala *Deaf Gain – Doprinos Gluhih*. Predavanje je organizirala udruga Dlan – Kazalište, vizualne umjetnosti i kultura Gluhih, u sklopu projekta „Beyond Signs“ u kojem sudjeluju te je na predavanju, osim naših tumača/prevoditelja, sudjelovao i veliki broj stranih zainteresiranih stručnjaka iz područja prevođenja, kulture i umjetnosti Gluhih. Uživo je predavanje pratilo 25 sudionika, dok ih je preko Zoom platforme pratilo njih 52. Jezik izlaganja je bio engleski, a organiziran je bio prijevod na HZJ (Tajana Uzun i Tomislav Radošević) i međunarodnu znakovnu komunikaciju (IS) (Nives Gotovac i Dijana Vincek). O čemu se radilo i zašto baš *Deaf Gain*, odnosno *doprinos Gluhih*?

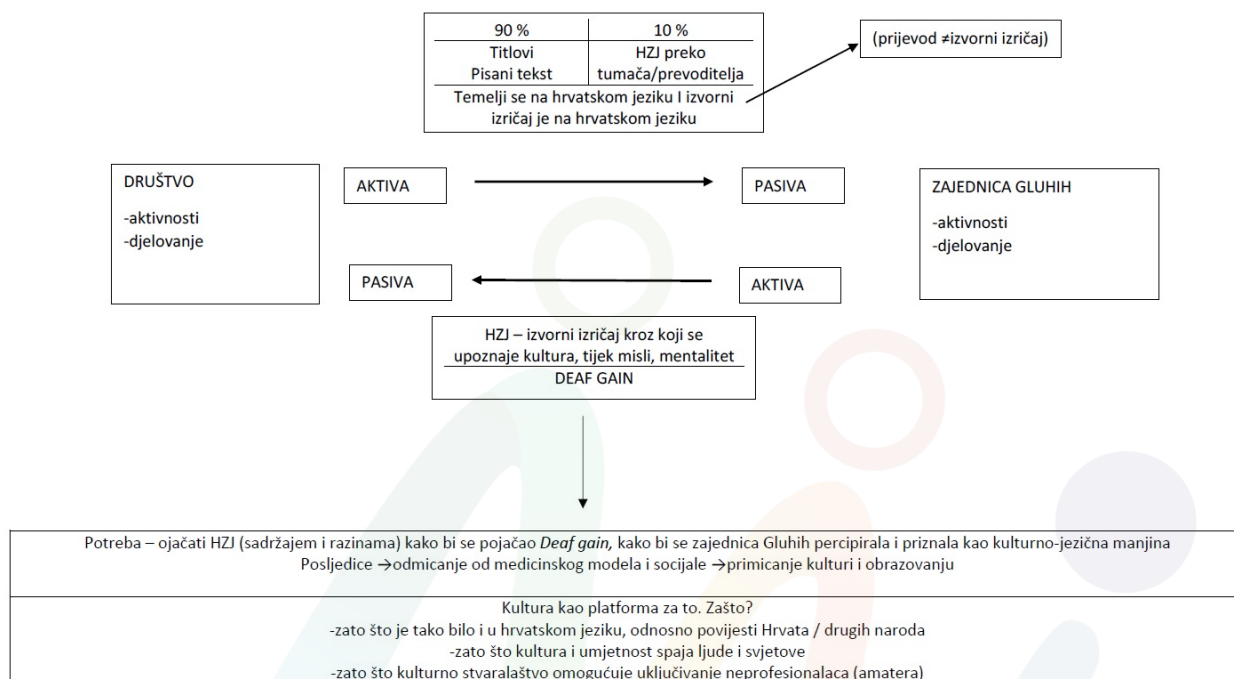
U svom radu kao tumač i prevoditelj te kao doktorandica na Filozofskom fakultetu gdje razrađujem svoj doktorski rad na temu iz hrvatskog znakovnog jezika, svakodnevno se susrećem s izazovima i preprekama na koje pokušavam dati odgovor zašto je i kako do njih došlo te za koje pokušavam naći rješenja. Počevši od nerazumijevanja što je to znakovni jezik i kultura Gluhih, do neprihvatanja objašnjenja, marginaliziranja struke tumača/prevoditelja, općeg nerazumijevanja i uporne devaluacije znanja i vještina tumača/prevoditelja znakovnih jezika, za razliku od onih koji se bave govornim jezicima. Kada sam se susrela s radovima Bauman i Murraya *Reframing: From Hearing Loss to Deaf Gain* (2009) i *Deaf gain-raising the stakes for human diversity* (2014) našla sam odgovore na sva moja pitanja.

Prvenstveno sam osvijestila da je potrebna promjena pristupa prema problematici odnosa između opće i zajednice Gluhih. To je prvo što se mora dogoditi. Tako sam po principima koncepta *Deaf Gaina*, odnosno *doprinosa Gluhih* ili *blagodati kulture Gluhih*, napravila analizu postojećeg stanja odnosa a) znanja i b) društvenog statusa, jezika i kulture. U toj analizi iskristalizirale su se silnice tog odnosa, što je ključno za razumijevanje tog novog pokreta, nove paradigme – doprinos Gluhih. U konačnici sam detektirala kulturu i umjetnost kao temeljne platforme kroz koju je moguće ostvariti prve korake na putu prema ostvarivanju te nove paradigme u Hrvatskoj.

<https://www.upress.umn.edu/book-division/books/deaf-gain>

Analizu stanja i predloženu platformu za ostvarenje Doprinosa gluhih predstavila sam shemom:

Zajednica Gluhih integrirana je u čujuću većinu posredstvom tumača/prevoditelja ili komunikacijskog posrednika, no u takvoj situaciji događa se jednosmjernan prijenos znanja i informacija od čujuće okoline, o jeziku, povijesti i kulturi te čujuće većine i jednostavno ne postoji povratna sprega od zajednice Gluhih (ZG) prema čujućoj većini. Silnice su tako jednosmjerne, od društva prema ZG, gdje je ZG pasivni primatelj podataka i informacija. Sve i isključivo o čujućem društvu, općenito o marginaliziranim skupinama i osobama s invaliditetom, ništa o jeziku, kulturi i umjetničkom izričaju ZG. No, postavlja se pitanje kako društvo može znati o jeziku i kulturi ZG? Potrebno je, dakle, omogućiti drugi smjer prijenosa znanja, onaj od ZG prema društvu i to tako da znanje prenose sami Gluhi. No, tu se postavlja pitanje koliko sami Gluhi znaju o svom jeziku i kulturi, otkuda i od koga dobiti to znanje? Postoji li znanost koja se bavi istraživanjima jezika i kulture ZG? Da bi postojala znanost moraju postojati ljudi koji provode tu znanost, a da bi ljudi provodili znanost moraju biti educirani i mora postojati znanost koja stvara ljude koji provode znanost... i tako se vrtimo u krug, u krug praznina.

Da bismo dobili promjenu i da ostvarimo *doprinos Gluhih* potrebno je zavrtiti krug punine: znanjem iz društva otkriti i stvoriti znanje o sebi kojeg prenosimo natrag u društvo, društvo time raste i razvijaju se nova znanja koja se prenose natrag u ZG, njima dalje stvaramo opet nova znanja o sebi, te koja ponovno prenosimo natrag u društvo. Konkretnije, radi se prvenstveno o metodici provođenja istraživanja i pisanja stručne i znanstvene literature. To je prvo što moramo naučiti, uzeti iz društva. Zatim se provode istraživanja u samoj ZG, rezultati predstavljaju u stručnoj i znanstvenoj literaturi iz koje

crpe znanje postojeće znanosti poput sociologije, psihologije, lingvistike, književnosti, umjetnosti i tako dalje. Iz te literature potrebno je da ZG uči samu sebe o svom jeziku i svojoj kulturi. Zatim se ponavlja krug, koriste postojeća znanja za otkrivanje novih i uvijek iznova stvara se nova literatura. Stručna i znanstvena literatura. ZG transformira se iz pasivnog primatelja informacija u aktivnog prenositelja informacija. I tako se ostvaruje *Deaf Gain* odnosno *doprinos Gluhih*, čija je glavna svrha da je znanje – znanstveno i stručno, razvijeno od strane samih Gluhih na korist prvenstveno njih samih, a zatim i cjelokupnoj čujućoj većini.

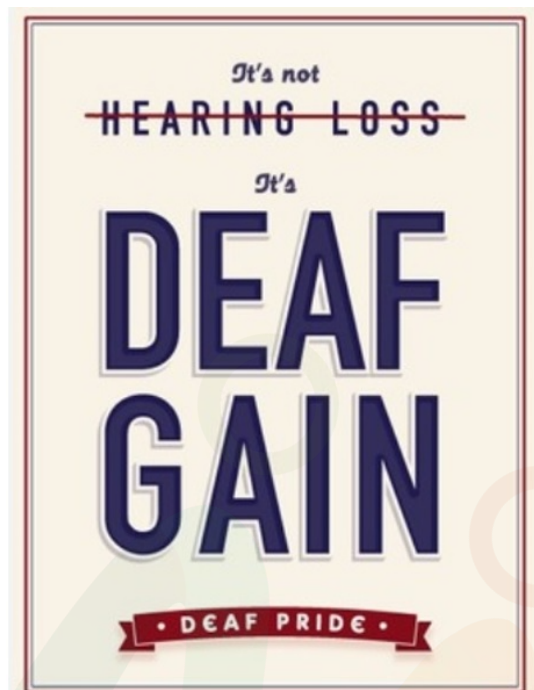

Za skupljanje i razvijanje znanja potreban je snažan i razvijen jezik. No i tu smo u pat poziciji jer ne postoje sveobuhvatni rječnici i gramatike hrvatskog znakovnog jezika niti postoje obrazovni programi kako podučavati (hrvatski) znakovni jezik, kamo li da bi postojali obrazovni programi na

hrvatskom znakovnom jeziku ili formalna edukacija tumača/prevoditelja HZJ. Oni koji se odlučuju na HZJ prepušteni su sami sebi i ovise o sreći hoće li imati prilike upoznati se i komunicirati s onima koji znaju više ili manje HZJ, onima koji znaju što je to HZJ, koji razlikuju HZJ od simultane govorno-znakovne komunikacije ili su samoprozvani stručnjaci koji ni sami ne znaju da ne znaju.

U takvoj situaciji smatram da je kultura idealno mjesto za učiniti prvi korak prema razbijanju praznog kruga. Kultura i umjetnost mjesta su na kojima je moguće razviti programe i projekte kojima postaju mjesta – podučavanja o jeziku, povijesti i kulturi Gluhih. Mjesta su to koja mogu uključivati djecu i mlade. Mjesta su koja tako osiguravaju razvoj i diseminaciju znanja, kroz razmjenu iskustva, druženje i upoznavanje, osvještava se važnost čuvanja i razvoja kulturno-jezičnog identiteta – Gluhih. Stvara se osnažena ZG, svjesna svojih potencijala koje prenosi na društvo, a koje onda povratnom spregom ZG omogućava ispunjenje tih potencijala.

Ovakav je pristup koristan jer potiče na istraživanja iz područja humanističkih i filoloških znanstvenih grana i predstavlja iskonski odmak od medicinskog pristupa Gluhima u kojem je važan isključivo postotak oštećenja sluha, a prioritet modeliranje Gluhih kako bi bili na sliku i priliku čujućih. Potrebno je znati o različitosti, priznati ju i shvatiti da društvo obogaćuje upravo ta različitost. To je *Deaf Gain* – *doprinos Gluhih*, povratna sprega između ZG i društva, ponajprije za sebe, a onda i za društvo.

Izvor: <https://www.bridgesrc.org/hearing-loss-is-deaf-gain/>

DORIJANA KAVČIĆ

HRVATSKI ZNAKOVNI JEZIK U ŠKOLAMA S GLUHOM DJECOM NA PRIJELAZU IZ SOCIJALISTIČKOG U DEMOKRATSKI SUSTAV

Iz knjižice sažetaka

Izlaganje Dorijane Kavčić

Ovo je izlaganje temeljeno na istraživanju provedenom 2015. godine i prikaz je stanja hrvatskog znakovnog jezika u ustanovama osnovnoškolskog obrazovanja s gluhom djecom. Trenutno je stanje izravna posljedica nekoliko ključnih trenutaka kroz dvadeseto stoljeće i kontinuirane politike integracije gluhe djece u sustav redovnog školstva, počevši od šezdesetih godina, a intenzivnije stupanjem na snagu Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju iz 1980. godine. Raspad Jugoslavije i osamostaljenje Republike Hrvatske, ukidanje socijalističkog režima, demokratizacija društva i snažne promjene na tržištu rada dodatno intenziviraju započete procese.

Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“ poznat je kao škola za gluhe u kojoj su se obrazovale generacije gluhih u Hrvatskoj i koja je sve vrijeme svog djelovanja njegovala pozitivan stav prema hrvatskom znakovnom jeziku. Unatoč zaključcima donesenim na milanskom II. Kongresu surdopedagoga 1880. o zabrani znakovnog jezika u odgojno-obrazovnim ustanovama s gluhom djecom,

ne zabranjujući svojim učenicima da ga koriste škola je izravno utjecala na njegov razvoj i očuvanje, a okupljajući gluhu djecu iz cijele Hrvatske bila je svojevrсни inkubator kulture Gluhih. Usluga tumača/prevoditelja u redovnom obrazovnom sustavu omogućava očuvanje hrvatskog znakovnog jezika, ali na individualnoj razini, a smještajući jedino gluho dijete u čujuć razred onemogućava se horizontalni transfer kulture, čime se izravno doprinosi njezinom sužavanju.

Prikazana su dva modela osnovnoškolskog obrazovanja gluhe djece – po prilagođenom programu uz korištenje znakovnog jezika (Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj“) te po redovitom programu uz korištenje usluge tumača/prevoditelja u nastavi (čujuća škola), prikazao se povijesni razvoj kroz ključne trenutke te analiza njihovog utjecaja na razvoj i očuvanje identiteta i kulture Gluhih.

O izlagačici:

Dorijana Kavčić doktorandica je na Poslijediplomskom studiju lingvistike na Filozofskom fakultetu, gdje predaje izborne predmete Hrvatski znakovni jezik 1 i 2. Nakon što je napisala diplomski rad na temu hrvatskoga znakovnog jezika i doktorska će disertacija biti istraživanje te opis lingvističkih elemenata u hrvatskom znakovnom jeziku, s naglaskom na one za koje nema ekvivalenta u hrvatskom govornom jeziku. Znanstveni i stručni interesi su joj opis jezika, razvoj lingvistike hrvatskog znakovnog jezika, metodologije podučavanja te struke prevođenja.

Jezik izlaganja bio je hrvatski znakovni jezik, a cijeli tekst možete pročitati u Zborniku radova, po njegovom izdavanju.

DORIJANA KAVČIĆ

ČLANAK "SIGN LANGUAGE COMMUNITIES" - OSVRT

Autora Maartje De Meulder, Verene Krausneker, Grahama Turnera i Johna Bosca Conama

U ovom poglavlju autori koriste koncept zajednica koje se zasnivaju na znakovnom jeziku i koriste znakovni jezik kao osnovu komunikacije primarno kako bi istaknuli položaj ovih zajednica kao jezičnih manjina kao i pomicanje granica te raznolikost među tim zajednicama.

Kada se govori o konceptu zajednica koje se aktivno koriste znakovnim jezikom kao temeljnim sredstvom komunikacije, postoji više naziva kojima se prepoznaje zajednice gluhih kao takve. Neki od tih su: kao temeljni naziv - Zajednice Znakovnog Jezika (*Sign Language Communities* - SLCs), zatim Korisnici Znakovnog Jezika (*Sign Language Users*) i Nacije Znakovnog Jezika (*Sign Language Peoples*) te su se također van anglo-saksonskog konteksta razvili slični nazivi poput *gebärdensprachig* (s njemačkog jezika kao „ jezik gesti ili kretnji“) te *gebarentalig* (s nizozemskog jezika kao „znakovni jezik“).

Koliko znamo, Zajednice Znakovnog Jezika postoje u svim državama. Te brojne i raspršene zajednice i vrste znakovnih jezika koje koriste su kroz povijest nikle pod mnogo većim utjecajem specifičnih geografskih lokacija diljem svijeta u kojima su se razvijale nego pod utjecajem direktnog odnosa sa nacionalnim govorenim jezicima. To se očituje u tome što su danas znakovni jezici poput britanskog i američkog te flamanskog i nizozemskog toliko različiti među sobom. Zajednice znakovnog jezika pojavile su se primarno u mjestima gdje su gluhe ili nagluhe osobe živjele zajedno ili se često nalazile poput škola za gluhe, više generacijskih gluhih obitelji ili većih gradova.

Potrebno je međutim istaknuti razliku između proučavanja i promoviranja jezičnih praksi u kojoj se promoviranje istih fokusira na dvojezičnost te prava znakovnog jezika, a ne na međusobnu povezanost raznolikih načina na koje se jezik razvija. Prema Svjetskoj Federaciji Gluhih (The World Federation of the Deaf - WFD) procjenjuje se da u svijetu postoji oko 70 milijuna gluhih osoba kojima je znakovni jezik njihov prvi, odnosno materinski jezik, dok se samo u Europskoj Uniji manje pouzdan broj korisnika znakovnog jezika svodi na svega milijun, pri čemu nije naznačeno jesu li u tu brojku uključeni i čujuć korisnici znakovnog jezika. Zajednice gluhih se, osim isključivo gluhih i nagluhih, naravno sastoje i od velikog broja čujućih osoba gluhih članova obitelji, tumača, prevoditelja, istraživača, poučavatelja...

Kao jedna u nizu mnogih nesretnih predrasuda o znakovnim jezicima, postoji i ta da su znakovni jezici dio svojevrsnog područja invaliditeta. Među ostalim i zbog tog razloga, znakovni jezici su tako svrstani među jezicima kao manjine unutar manjinskih jezika. Znakovni jezici kao cilj svog lingvističkog i kulturalnog osamostaljenja imaju: postizanje zakonskog prepoznavanja znakovnih jezika kao stvarnih i aktualnih jezika te utemeljenje i očuvanje obrazovnih jezičnih prava unutar vlastite države i formalnog obrazovanja. Sve gluhe i nagluhe osobe nisu uvijek bile u dodiru sa znakovnim jezikom od rođenja ili barem od rane dobi te je zbog toga, i naravno zbog širenja dostupnosti formalnog učenja znakovnog jezika, danas broj korisnika znakovnih jezika u porastu. Međutim, uz trud i pokušaje da se znakovne jezike razvije, raširi i globalno prihvati te implementira u društvo, uz brojne političke i društvene probleme javlja se i svojevrsan medicinski problem koji nastoji liječiti i izliječiti gluhe i nagluhe osobe kroz uporabu raznih slušnih

naprava pa sve do terapija gena s ciljem potpunog suzbijanja gluhoće. Zajedno s tim smjelim postupkom javlja se opasnost od eventualnog prestanka postojanja zajednica gluhih i nagluhih i samim time zajednica znakovnih jezika te same bogate raznolike kulture koja se razvila.

Unatoč svim ekstremnim tehnološkim, znanstvenim te društvenim napredcima i razvitcima doba i svijeta u kojem živimo, znakovni jezik te zajednice kojima je on ključan dio života nažalost se i dalje nalaze u teškoj, nerazjašnjenjnoj i nerazriješenoj situaciji. Stoga će u nadolazećim desetljećima uloga većinskih predstavnika zajednica znakovnih jezika i zajednica gluhih i nagluhih i načini kojima će se nositi sa pritiscima i danim prilikama za razvitak biti od ključne važnosti za sam njihov opstanak kao i za prezadužen nastavak njihovog individualnog i globalnog razvoja.

STJEPAN BOSILJ Odsjek za lingvistiku Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

POGLAVLJE IZ KNJIGE “USVAJANJE (ZNAKOVNOG) JEZIKA” - OSVRT

Ovaj je prikaz poglavlja naziva *Acquisition* („Usvajanje“) u knjizi *The Linguistics of Sign Languages* („Lingvistika znakovnih jezika“) urednika Anne Baker, Beppie van den Bogaerde, Roland Pfau i Trude Schermer. Poglavlje govori o procesu usvajanja i učenja znakovnog jezika, od lingvističkog razvoja pa sve do nekih socijalnih i kulturoloških čimbenika koji na njega utječu. U lingvistici se usvajanje odnosi na materinji jezik ili jezike, a učenje na strane jezike te će se takva terminologija koristiti i u ovom prikazu.

Usvajanje znakovnih jezika proces je koji se u glavnini odvija na isti način kao i usvajanje govorenih jezika. Gluhi roditelji od rođenja će znakovati djeci na isti način kao što bi im čujuć roditelji govorili, ali nerijetko će gluhi roditelji koristiti i govoreni i znakovni jezik u komunikaciji s djecom. Dijete koje usvaja istovremeno i govoreni i znakovni jezik razvit će bimodalnu dvojezičnost – specifikacija „bimodalna“ se odnosi na to da su dva jezika koje je dijete usvojilo različitih modela. Kao i u procesu usvajanja govorenih jezika, kod usvajanja znakovnih jezika možemo razlikovati četiri faze: predlingvističku fazu, rani lingvistički period, diferencijalnu fazu i dosezanje razine odraslih¹.

Predlingvistička faza traje od rođenja do djetetovog prvog rođendana. Dijete gleda lice roditelja i imitira njegove izraze lica, a roditelj reagira na djetetove izraze lica. Ovakva se komunikacija može nazvati svojevrsnim proto-razgovorom. U ovoj fazi započinje učenje vizualne pažnje koje neće biti dovršeno do navršene dvije i pol ili tri godine života. Ovaj je aspekt važan zbog prirode znakovnog jezika – u govorenom jeziku roditelj može imenovati riječ dok dijete gleda u stvar obilježenu tom riječi, dok je kod znakovnih jezika važno da dijete gleda u osobu koja mu znakuje riječ. Oko sedmog ili osmog mjeseca života djeca počinju proizvoditi ritmičke pokrete rukama. Neki istraživači kažu da su ovo preteče znakova i nazivaju to „manual babbling“, koje je prema njima istovjetno neartikuliranoj proizvodnji zvukova kod čujućeg djeteta koje usvaja govoreni jezik. S druge strane, neki istraživači smatraju da je to faza razvoja motoričkih sposobnosti djeteta i da to rade sva djeca, bez obzira na to usvajaju li ili ne znakovni jezik, te time i opovrgavaju tezu da su ti pokreti preteče znakova. Kasnije djeca počinju imitirati komunikaciju i pokazivati puno šire razumijevanje jezika od onoga koje mogu koristiti (djeca razumiju što im se znakuje, ali još ne znaju odgovoriti). S otprilike devet mjeseci djeca počinju pokazivati na stvari i osobe, no ovo se pokazivanje ničime ne razlikuje od pokazivanja koje koriste čujuća djeca jer još nema gramatički aspekt nužan za znakovne jezike.

Rani lingvistički period još se može podijeliti na fazu jedne i fazu dvije riječi.² On traje od navršene prve do navršene dvije i pol godine. Pojavljuje se korištenje prvih referencijalnih znakova, a u fazi jedne riječi leksikon se djece naglo povećava. Nemarkirani se znakovi usvajaju prije nego markirani, kao što se i u govorenim jezicima prije usvajaju nemarkirani fonemi naspram markiranih, a djeca često mijenjaju markirane znakove nemarkiranima u procesu nazvanom supstitucija. Od pogrešaka, česta je pojava

¹ slobodan prijevod – pre-linguistic stage, early linguistic period, the differentiation stage, reaching the adult level.

² slobodan prijevod – one-word stage, two-word stage

„prevelikog proširenja“³, odnosno korištenja znakova u puno širem značenju nego što ga oni doista imaju, fonološke pogreške i „proksimizacija/zbližavanje znakova“ (*proximization*) – artikulacija znaka dijelom tijela ili zglobov bližim trupu. Proksimizacija je posljedica motoričkog razvoja djeteta i njegovih ograničenja. U fazu dvije riječi djeca ulaze otprilike s jednom godinom i osam mjeseci, a u njoj se javlja kombiniranje dva znaka, kao i prva pojava „INDEKS“ znakova u kombinaciji s referencijalnim znakovima. INDEKS znakovi su pokazivači (primjerice kažiprst), ali s gramatičkim značenjem (primjerice pokaznih ili osobnih zamjenica). No, kod djece je ta gramatičnost i dalje upitna, slično kao kod već spomenutih pojava ritmičkog ponavljanja pokreta. Djeca mogu razgovarati o „sada i ovdje“, ali počinju naznačivati semantičke veze među riječima, primjerice atribut i posvojnost predmeta. Leksikon se nastavlja širiti, ali ostaje sastavljen od jednostavnih znakova. Zanimljiva je činjenica da djeca koja usvajaju znakovni jezik puno ranije nauče znakove „gluh“ i „čujući“ naspram svojih čujućih vršnjaka. U ovoj fazi dijete aktivno vizualno obraća pažnju, a otprilike s dvije godine postaju svjesni činjenice da moraju čekati pogled osobe kojoj nešto žele znakovati. Također počinju spontano obraćati pažnju na bilo kakav pokret u njihovom vidnom polju (za slučaj da im netko kreće znakovati).

Diferencijalna faza započinje otprilike s dvije godine i šest mjeseci, a završava oko petog rođendana. Jezik postaje kompleksnijim i gramatika se usvaja. Uvodi se i stabilizira korištenje nemanualnih oznaka. Ovo se može činiti kasnim, no mora se uzeti u obzir da su nemanualne oznake kompleksne i gramatički esencijalne za znakovne jezike. Djeca moraju naučiti razlikovati između emocija i nemanualnih oznaka, a i sami roditelji tek oko druge ili druge i pol godine života počinju u razgovoru s djecom koristiti nemanualne oznake. Sintaktičke veze između elemenata u rečenici počinju se izvršavati u odgovarajućem sintaktičkom prostoru za znakovanje. Kod izražavanja „sročnosti“ (*agreement verbs*, zahtijevaju subjekt i objekt) može doći do prevelike generalizacije, odnosno upotrebljavanja gramatičkog pravila tamo gdje se on ne treba upotrijebiti. Ovakva je pojava česta i kod djece koja usvajaju govorene jezike. Kod ovih glagola djeca mogu griješiti i ne specificirajući subjekt ili zaboravljajući izreći objekt. INDEKS znakovi poprimaju lingvističku funkciju, a usvaja se i korištenje klasifikatora kod izražavanja prostornih/lokacijskih glagola. Greške se mogu javljati prilikom takozvanog „*stacking*“, odnosno stavljanja više referenata u prostor i zatim zaboravljajući gdje je koji postavljen. Ovakvo griješenje u apstraktnom prostornom izražavanju u znakovnom jeziku zapravo je istovjetno griješenju s nespecificiranim zamjenicama u djece koja usvajaju govorene jezike (primjerice, kada djeca pričaju priču o nekoliko ljudi, a na sve se ljude referiraju samo s „on“ ili „ona“). Nastavlja se širenje leksikona, no za razliku od djece koja usvajaju govorene jezike kod kojih se oko treće godine javlja nagla ekspanzija, širenje u djece koja usvajaju znakovne jezike ide postepeno i ne doživljava takve nagle ekspanzije. Razvijaju se i pragmatičke vještine, koje djeci omogućavaju da znakuju o širem spektru događaja, a ne samo o „sada i ovdje“.

³ slobodan prijevod – over-extension

Dosezanje razine odraslih govornika traje od pete do devete godine života. Leksikon se nastavlja širiti (kao i kod odraslih), a usvajaju se i kompleksnija načela gramatike. U ovoj se dobi uče ručne abecede i slovkanje, najčešće u školama kao uvod u pismenost. Usvajaju se vještine potrebne za točno i precizno pričavanje.

Kod gluhe djece koja imaju gluhe roditelje, roditelji često koriste i znakovni i govoreni jezik, čak i kada saznaju da je dijete gluho. Budući da će govoreni jezik, barem u najranijoj dobi, imati malo ili nimalo utjecaja na djetetov jezični razvoj, ovakva djeca često razviju ono što nazivamo sekvencijalna bimodalna dvojezičnost. Ona podrazumijeva usvajanje znakovnog, a tek nakon treće godine susret s govorenim jezikom (primjerice, u njenoj pisanoj formi kada dijete krene u školu). Čujuća djeca gluhih roditelja u idealnoj su situaciji za bimodalnu dvojezičnost, budući da će usvojiti znakovni jezik od roditelja, a govoreni od okoline ili također čak od roditelja. Ovakav se tip bimodalne dvojezičnosti još naziva i simultanom bimodalnom dvojezičnošću, budući da dijete istovremeno usvaja oba modela jezika. U ovakvoj situaciji roditelji također često koriste i govoreni i znakovni jezik, no u svojevrsnoj hibridnoj formi – govoreni se jezik koristi s gramatikom znakovnog. Sudbina gluhe djece čujućih roditelja (90-95% gluhe djece ima čujuće roditelje) u velikoj je mjeri određena roditeljskim odlukama, ali i društvom u kojemu žive. Ukoliko se roditelji odluče početi učiti znakovni jezik čim saznaju da im je dijete gluho mogu na vrijeme početi učiti dijete znakovni jezik. Roditelji koji se ne odluče na ovakav postupak ili nemaju takvu mogućnost mogu ili djetetu ugraditi umjetnu pužnicu ili spontano razviti svoj oblik znakovnog jezika poznat kao „kućni znakovni jezik“ (*homesign*). Umjetna pužnica ne može se ugraditi svojoj gluhoj djeci i njezina uspješna implementacija ovisi od slučaja do slučaja. Djeca s umjetnim pužnicama mogu usvojiti samo govoreni jezik, i govoreni i znakovni ili, u nekim slučajevima, samo znakovni (primjerice, ukoliko je pužnica kasno ugrađena). U slučajevima kada roditelji s djecom razviju kućni znakovni jezik, djeca dolaze u sistem školovanja bez da znaju ijedan jezik te stoga veoma kasno počinju učiti „službeni“ znakovni. Takva se djeca zovu „*late learners*“, a razina znakovnog jezika koju razviju niža je od vršnjaka, a ponekad čak i od čujućih osoba koje su kasnije od njih krenule učiti znakovni. Ovo je zbog toga što su takva djeca propustila kritičan period za usvajanje jezika i nikada nisu razvila „temelje“ za usvajanje ili učenje jezika. Kućni znakovni jezici uglavnom koriste visoko motivirane znakove, nemaju kompleksnu gramatiku i koriste ograničene oblike šake.

Što se tiče učenja znakovnih jezika, najčešće su poteškoće u učenju fonologije, nemanualnih oznaka i gramatičkog korištenja prostora. Materinji jezik učenika može utjecati na učenje znakovnog jezika – primjerice, učenik će lakše usvojiti red riječi u znakovnom ukoliko i njegov materinji jezik ima sličan red riječi u rečenici. Ometanje, odnosno interferencija, materinjeg jezika u učenju znakovnog može dovesti do pojave svojevrsnog međujezika kod učenika, koji je prijelazna faza između zanemarivanja materinjeg i točne uporabe znakovnog jezika.

Možemo zaključiti kako usvajanje i učenje znakovnih jezika u velikoj mjeri slijedi iste korake i procese kao i usvajanje i učenje govorenih jezika. Velik broj gluhe djece i gluhih osoba su dvojezične i zapravo nemaju u tome previše izbora – osim znakovnog jezika za primarnu komunikaciju, moraju naučiti i govoreni, barem u njenoj pisanoj formi, kako

bi mogla funkcionirati u društvu. Pri usvajanju jezika, gluha djeca čine iste pogreške kao i njihovi čujuć vršnjaci te imaju slične komunikacijske mogućnosti u sličnim razvojnim periodima. Na usvajanje i razvijanje znakovnog jezika kod gluhe djece puno može utjecati i okolina u kojoj je dijete rođeno.

JELENA SARAJLIĆ Odsjek za lingvistiku Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

AMERIČKI FILM "CODA" - OSVRT

Trima Oscarima nagrađen film "CODA" govori o odrastanju 17-godišnje djevojke Ruby u obitelji u kojoj je ona jedina čujuća osoba. Njena mama, tata i brat su gluhi, a Ruby pomaže u obiteljskom poslu - ribolovu. Izazov pred nju i obitelj stavlja želja za glazbenom karijerom. Ruby mora odlučiti između svog glazbenog života i svakodnevnog prevođenja kako bi obitelj opstala.

Gledajući film „Coda“ i razgovarajući s kolegicom koja je, kao i ja, dijete gluhih roditelja i ima višegodišnje iskustvo rada kao prevoditeljica, dotičemo se različitih dogodovština i situacija koje smo proživjele kao djeca i adolescenti. Iskustva su nam različita a tako slična, drukčija a katkad identična. Možemo se poistovjetiti i razumjeti jedna drugu. To sam i ja vidjela u ovom filmu - svoja iskustva i razmišljanja očima jedne druge djevojke. Naravno, ja ga gledam drukčije nego što ga gledaju čujući (čitaj: ostatak Svijeta) koji nikad nisu bili dio zajednice gluhih. Odrasla sam s Gluhim roditeljima i ne samo s njima, nego s čitavom zajednicom gluhih, od najstarijih do najmlađih te su mi brojne situacije iz filma potpuno normalne i ne izazivaju u meni osjećaj sažaljenja. Biti dijete gluhih roditelja znači mnogo toga što neke osobe mogu shvatiti kao „teret“. Meni nije, niti će mi ikad biti.

Odrastajući s Gluhim roditeljima i mlađim čujućim bratom, postalo mi je normalno od najranijeg djetinjstva upozoravati roditelje na bilo kakav jači zvuk, na primjer automobila ili motora koji bi na ulicama mogao biti opasnost. Od malih nogu „prevođenje“ je bilo svakodnevno prisutno: u trgovini, kod liječnika, s tetom u vrtiću, učiteljicom u školi ili kod majstora u servisu. Bilo je to moje "normalno". Je li to moralno, odgovorno ili realno očekivati od četvero, petero ili šestogodišnjakinje? Vjerojatno nije.

Jesu li moji roditelji imali izbora? Nisu.

Jesu li postali „ovisni“ o mojoj pomoći? Sigurno da jesu.

Što sam ja imala od svega toga?

Pa, prvo sam naučila jedan prekrasan jezik, hrvatski znakovni jezik na kojem mogu toliko toga „reći“ i pokazati, takvo bogatstvo rječnika koje nikada neću moći izgovoriti na hrvatskom jeziku koliko god čitala i učila...

Bila sam i jesam dio jedne velike i tople zajednice koja može dati i pokazati toliko puno, zajednice koja je puna razumijevanja, koja cijeni svakog pojedinca i neizmjerena mi je podrška danas kada radim kao profesionalna prevoditeljica. Dio zajednice koja može biti prava inspiracija kako se neumorno i iznova boriti za svoja prava, ideje, ciljeve i vrijednosti.

Gledala sam Gluhe koji su se oduvijek morali dokazivati da su vrijedni, dostojni nečije pažnje, nečijeg razumijevanja. Naučila sam, kroz godine, razumjeti što to znači biti podređen, zanemaren, nevažan ili uvijek na drugom mjestu, jer gledala sam to svojim očima... stalno. Stoga, naučili su me da budem ustrajna, da ne odustajem i da se borim do kraja za sebe i za druge. To su prave vrijednosti, zar ne?

I zadnje, ali ne i najmanje važno! Naučili su me da budem PONOSNA. Ono što čujuć teško mogu razumjeti u ovom kontekstu. Ponosna, jer sam dijete Gluhih roditelja, koji svakodnevno dokazuju da mogu sve, osim čuti. Ponosna, jer sam dio zajednice Gluhih. Ponosna, jer poznajem i razumijem kulturu Gluhih. Ponosna, jer znam znakovni jezik. Ponosna, jer danas radim kao prevoditeljica i svakodnevno svojim primjerom osvještavam ljude oko sebe. Ponosna, jer sam ono što jesam.

A ja (Nives) ću se složiti s Nadijom - ponosna sam na puno stvari oko Gluhih roditelja i privilegije biti dijelom zajednice Gluhih. U našoj obitelji znakovni jezik je oduvijek bio "naš tajni jezik", jezik po kojem je moja obitelj posebna i "bolja" od drugih. Nešto samo naše.

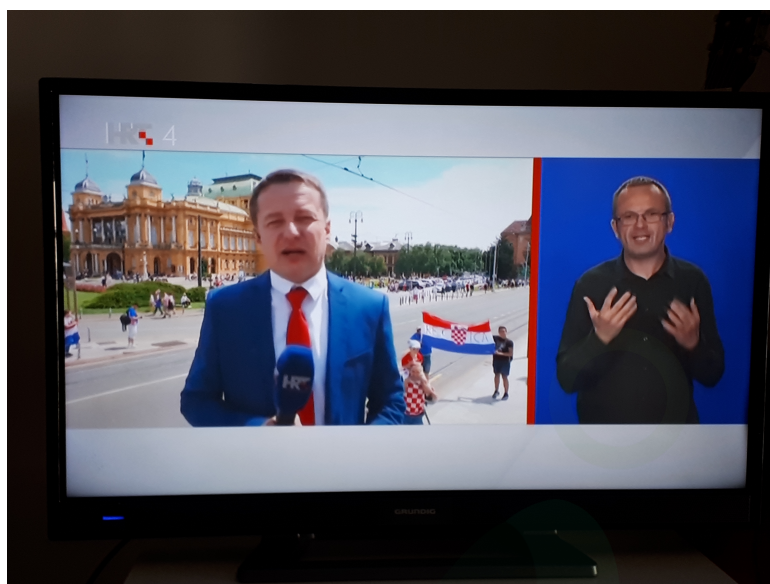
Gledajući film CODA nasmijala sam se nekim prevoditeljskim situacijama u kojima sam se i sama znala naći. I kao Nadija sjećam se da nisam uvijek bila raspoložena zvati baku, tetu, šefa... no s vremenom mi je to postalo sve zanimljivije, dok jednom nisam i sama počela raditi kao prevoditeljica.

No, imala sam i dosta zamjerki na film počevši s tim da je kopija francuskog filma „Glas obitelji Bélier“. Mislim da postoji toliko puno neispričanih priča o odrastanju i životu nas, djece gluhih roditelja da je šteta da se samo reciklirala već ispričana priča. Nadalje, neke scene su mi bile gotovo nevjerovatne kao kad se otac svađa na sastanku sindikata i ne pušta nikakav glas. Poznajući gluhe osobe cijeli svoj život nisam naišla niti na jednu gluhu osobu, pa čak i onu koja teško artikulira glasove, koja nije u stanju uzrujanosti pokušala glasom doprijeti do čujućeg sugovornika. No, eto u CODA-i su odlučili prikazati gluhe pomalo i nijemima. Također mi je neuvjerljivo da glavna glumica, Ruby ne znakuje tijekom nastupa, iako zna da su joj roditelji prisutni. S druge strane, sjajna mi je scena u kojoj roditelji pričaju o svakodnevnim stvarima dok traju nastupi jer jednostavno nemaju pristup onome što se događa na pozornici.

Unatoč nekim propustima koje sam ja doživjela, film je sjajno prošao kod publike i osvojio Oscara za najbolju mušku sporednu ulogu (sjajni Troy Kotsur), najbolji film i najbolji adaptirani scenarij. To bi nam trebalo pokazati da napredujemo kao društvo i ne dodjeljujemo samo pomoćne poslove gluhim osobama već ih smatramo ravnopravnim članovima društva. Pa čak i kad se radi o filmu o glazbi gdje i gluhi imaju puno toga za pokazati.

PRIJENOS DOČEKA VATRENIH 2018. UZ HZJ - INTERVJU

Ljeto 2018. godine bilo je značajno i nezaboravno za cijelu Republiku Hrvatsku – nogometna je reprezentacija osvojila drugo mjesto na Svjetskom prvenstvu i time postigla povijesni rezultat. Za struku prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika to je ljeto isto obilježeno povijesnim uspjehom – prijenos dočeka Vatrenih popraćen je na četvrtom programu Hrvatske radiotelevizije uz prijevod na hrvatski znakovni jezik. Tog ponedjeljka, 16.7.2018. godine

Vatreni su sletjeli u Zagreb oko 15 sati, no emisija uoči dočeka na HRT-u je počela još nekoliko sati ranije.

Nakon slijetanja započeo je njihov put prema središnjem djelu dočeka – Trgu Bana Jelačića, na kojem je priređen prigodni program. No, put od zračne luke do Trga potrajao je duže nego je itko to mogao predvidjeti i zamisliti, preko pet i pol sati. Na svakom koraku diljem prometnica Vatrene je pratio veliki broj navijača, što pješice, što u automobilima. Kako su se približavali samom gradu navijača je bilo sve više, prometnice sve punije, a autobus koji ih je prevozio bio je sve sporiji. Prema procjenama Vatrene je uz cestu dočekalo oko 200 000 navijača, a u samome gradu i Trgu njih 300 000. Bez obzira na sve HRT je strpljivo prenosio svaku minutu njihovog slavlja s građanima, a naši su kolege Nenad Bolfek i Damir Dolinar strpljivo i profesionalno prevodili svaku tu minutu prijenosa. Ovo je njihova priča, o iskustvu koje nitko nije mogao predvidjeti i za koje vas nitko ne može pripremiti.

Prvo i osnovno, odmah ću vas pitati kako vam je bilo?

Bolfek: Najprije bih rekao da ja nisam neki fan klupskog nogometa, ali priznajem da za *repku* jesam. Moramo biti svjesni da je to bila euforija na nacionalnoj razini i koja je trajala barem mjesec dana. Zato sam bio oduševljen kada sam shvatio da su me pozvali da prevodim upravo doček naših Vatrenih. Na samom početku je bilo sve u redu, no kako je to trajalo sve duže i nije se nazirao kraj, tako je entuzijizam splašnjavao i samo sam im htio poručiti – dajte molim vas, samo dođite na Trg! Vjerujem da je tako bilo sa svima koji su bili uključeni u taj prijenos. Ali, sve u svemu, jako lijep i poseban doživljaj!

Dolinar: Da, bio je to taj dan – 16.7.2018., ponedjeljak. Bilo mi je jednom riječju – koma. Naravno da se šalim, bilo mi je – top topova! Ja sam se osobno spremio ići na doček sa svojom obitelji i već smo bili u punoj spremi, u navijačkim majicama, obojanih lica kada je došao taj poziv s pitanjem gdje sam, jer me trebaju za prijevod. U prvi mah sam

osjetio razočaranje, jer sam shvatio da ne mogu biti na dočeku, no na kraju je za mene ispalo još i bolje. Ono što je činjenica – nitko nema takvo iskustvo, u povijesti prevođenja! Čak je bio prijedlog da i mi budemo u kockastim majicama, ali ipak smo na kraju bili u standardnoj tamnoj odjeći.

Znamo da je dolazak vatrenih trajao jako dugo. Koliko dugo je trajao prijenos, ujedno i vaš prijevod na HRT-u?

Bolfek: Trajalo je 10 sati.

Dolinar: Trajalo je i trajalo... A kada smo osvijestili koliko je sati, to je bilo već kasno poslijepodne, predvečer – s obzirom na to koliko su se sporo primicali Trgu Bana Jelačića kolega Bolfek je komentirao da neka se pripremimo jer ćemo tamo biti cijelu noć! Trebale su ići Vijesti u 18 sati, kolegica je već došla spremna, no nisu ih emitirali, zatim je došlo 19 sati i vrijeme za Dnevnik, no ni Dnevnik nisu emitirali. Na programu su taj dan bili samo Vatreni i navijači koji su ih dočekali.

Jeste li imali koji prijevod da je trajao duže ili je to bio najduži prijevod u vašim karijerama?

Bolfek: Apsolutno, bez konkurencije, najduži prijevod u mojoj karijeri. Kao što sam napomenuo, na samom početku je bilo dinamično i interesantno. Bila su to javljanja iz studija, izjave igrača, novinara, razgovora sa starim igračima, gostovao je i legendarni Ćiro. No, tog materijala je bilo za prvih pet sati. Nakon toga, drugih pet sati smo prevodili jednu jedinu pjesmu koja se puštala iznova i iznova te žamor ekipe i zvukove u kadru. Tako je bilo desetke i desetke puta rečenica poput „čuje se sirena“, „čuje se automobilska truba“ i „Srna je otvorio pivu“. Zapravo mogu reći sljedeće. Kako i sama televizija nije računala s tolikim vremenom prijenosa, a s vrlo malo događaja, nizali su se kadrovi bez sadržaja, te smo tako i mi bili primorani ispunjavati televizijski prostor s nečim za što inače u uobičajenom prijevodu nema mjesta. Zato sam posegnuo za takvim, zapravo interpretacijama situacija, poput „Srna je otvorio pivu“ ili „Modrić je rekao- dajte mi otvorite pivu“.

Dolinar: Da, taj je početak bio iznimno dinamičan i zahtjevan jer je uz razgovor u studiju bilo milijun uključivanja i priloga. Dakle, prvenstveno je tu bio razgovor u studiju, ali koji se odvijao između četiri govornika, zatim niz priloga u kojima su kadrovi sa samog Svjetskog prvenstva, opet dijalozi raznih sugovornika, zatim je tu niz snimaka prijašnjih uspjeha naših Vatrenih, a tu su još i uključivanja s terena. To je svakako bilo najzahtjevnije jer se čulo sto zvukova istovremeno, riječi i glasovi koji se isprepliću, jednostavno nisam znao koji zvuk i čije riječi prevoditi u kojem trenutku. Tada sam odlučio da ću odabirati po kriteriju – tko je najglasniji ili najdominantniji i njega sam prevodio. Ispod same kamere na televiziji je ekran u kojem se vidi što se emitira, pa sam si na taj način pomagao, da mogu razabrati tko je osoba koja govori.

Bilo je naporno, ne mogu reći da nije, ali lijepo. Imali smo krize, svako svoje, a najviše kad je bilo praznog hoda – u kadru samo galama i buka, ništa više. No, moram reći da su i Gluhi doživljavali to isto. I oni su, naime, na televiziji gledali samo autobus koji mili po cesti milimetar po milimetar.

Dakle, bio je veliki broj kadrova u kojima se ništa nije govorilo, već bi se samo čuli zvukovi?

Bolfek: Da! Znalo je biti po tri ili pet minuta da se nitko ne javlja iz studija. Tada imamo samo kadrove ljudi na ulicama i samih Vatrenih, a od zvukova se čuo samo žamor, trube automobila i metež, vreva, jednom riječju gungula.

Znači, na samom početku razgovori u studiju, slijetanje aviona s Vatrenima, zanimljivi dijalozi, brze izmjene – dinamičan, pravi prijevod. Zatim je uslijedilo nekoliko sati *mrtve linije* za nas prevoditelje, do pred kraj, kada su Vatreni napokon stigli do Trga Bana Jelačića. I sad, kao što sam rekao, budući da sama televizija nije imala pripremljenog materijala za sve te silne sate prijenosa uz kadrove građana na ulicama puštali su navijačku pjesmu. Ali ne navijačke pjesme, već jednu jedinu navijačku pjesmu, koja je bila emitirana sveukupno 30 tisuća puta.

Koja je to pjesma, da li ti još uvijek zvuči u uhu?

Bolfek: Naravno. Samo je jedno, od Zaprešić Boysa. Samo je jedno u mom životu vrijedno, da pustim suzu s oka...

Dolinar: Od početne euforije i suza u očima, nakon 10 sati razvio sam averziju prema toj navijačkoj pjesmi! (smijeh)

Obojica ste djeca gluhih roditelja, ali uz to imali ste edukacije u sklopu Društva prevoditelja?

Bolfek: Da, HZJ od malih nogu i otkad sam u Savezu sudjelovao sam na radionicama. Te me radionice jesu djelomično pripremile za taj doček, ali.... Ništa me nije moglo u potpunosti pripremiti za takvo nešto.

Dolinar: Da, isto CODA, dijete Gluhih roditelja i radionice s kolegicama. Ali, slažem se s Bolfekom, radionice me nikako nisu mogle pripremiti za ovakvo nešto.

Koliko ste dugo radili kao prevoditelji prije tog prijevoda?

Bolfek: Ako je to bilo 2018. onda sam počeo raditi upravo te godine. Počeo sam raditi u drugom mjesecu, a ovo je bilo na ljeto. Zapravo mogu reći da sam imao sreće, naime dugogodišnje, iskusnije kolegice su taj dan bile na putu tako da je mene zapala ta uloga. Bile jesu na putu prema Zagrebu, ali im je trebalo još barem dva sata i zato sam ja dobio ovu jedinstvenu priliku.

Dolinar: I ja sam bio *friški*, zaposlen od 2017. godine, mislim da je bila veljača.

A jeste li imali iskustva prijevoda na televiziji?

Bolfek: Jesam, da. Tad sam već bio angažiran i na prijevodima Sabora.

Dolinar: Jesam, ali vrlo kratko, od te iste godine, 2018. prije ljeta. Sada kada sam iskusniji i kada gledam unatrag na to naše profesionalno iskustvo, moram reći da bih to drugačije izveo. Ako ste gledali onda ste sami doživjeli, a za one koji nisu gledali to se jednostavno riječima ne da opisati koliko je to bilo euforije, veselja, adrenalina, koliko su svi neprestano skakali i *đipali*, pa tako bih i ja skakao u kadru! Mi na televiziji

jednostavno nismo pokazivali emocije, barem ne u opsegu koliko je to bilo prisutno na svakom metru ulica od zračne luke pa sve do Trga.

Bolfek: Tako je, slažem se! U glavi smo tada imali načelo profesionalnosti, odnosno da se očekuje od nas suzdržanost. Kao da je suzdržanost pokazatelj stručnosti.

Smatrate da bi prevoditelji trebali pokazivati emocije?

Dolinar: Da, svakako, bez pogovora!

Bolfek: I ja se u potpunosti slažem. Naravno da ne bismo radili cirkus, ali definitivno bi bili emotivniji. Ne doslovno opušteniji ili neslužbeni, nego jednostavno – emotivniji.

Zapravo smatrate da je uloga prevoditelja i prijenos emocija.

Bolfek: Samo svjetsko prvenstvo je bila samo uvertira, priprema za eksploziju emocija koja se odigravala u svakom kutku televizije, a kamoli na ulicama, na svakom metru bio je vatromet veselja, oduševljenja, sreće, zajedništva.

Dolinar: Tako je, apsolutno! I mi sami i naši Gluhi, svi smo pratili Svjetsko prvenstvo i svi smo se punili tim emocijama svakom utakmicom i svakom pobjedom. A onda, taj dan, pola sata prije nego sam trebao doslovno puknuti od sreće – dobio sam poziv da idem na televiziju. I sami Gluhi su posvuda slavili, tako da smo svakako trebali i morali prenijeti taj vrtlog i puni opseg euforije koji se mogao vidjeti i čuti na prijenosu.

I da smo se htjeli posavjetovati s kolegicama i kolegama, pitanje je tko bi nam znao odgovoriti što i kako prevoditi u takvoj situaciji budući da je to bilo povijesno jedinstveno iskustvo za sve. Tako da, svakako sada zaključujemo i sada znamo da smo odgovorni i za prijenos emocija. Iako, moram priznati da je nama u studiju, oko 10 sati navečer, dakle nakon osam, devet sati prijevoda euforija ipak malo splasnula. (smijeh)

Jeste li imali ikakvu pripremu za takvu situaciju, barem u smislu – prijevod izravnog prijenosa?

Bolfek: Nikako, nikada.

Dolinar: Pa u smislu izravnog prijenosa imali smo iskustva prijevoda primjerice Skupštine Grada Zagreba ili Sabora, ali to su nebo i zemlja. Ne znam mogu li se te dvije situacije uopće uspoređivati.

Bolfek: Smatram da bi ovaj tip prijevoda trebao dozvoljavati neformalniji pristup. Mi smo zapravo odudarali od cijele situacije i atmosfere. Bili smo, kako bi se reklo, u kravati, dok su svi sudionici bili puno opušteniji i emotivniji. O navijačima, samim igračima i sudionicima dočeka na pozornici da ne govorim.

Dolinar: Apsolutno. Možda bismo barem malo bili bliži cijeloj euforiji makar da smo bili u dresovima. Ali i šefici je to bilo prvo iskustvo, pa smo se držali uobičajenog protokola. Iako događaj nije bio nimalo uobičajen. (Smijeh)

Što biste vi napravili za buduće prevoditelje, da li biste uklopili to vaše iskustvo u programe edukacije i usavršavanja tumača?

Bolfek: Da, svakako! Nastavna jedinica – dočeci sportaša.

Dolinar: Dočeci pobjednika. (smijeh) Svakako, da ne treba više nitko prolaziti ovo što smo mi prolazili, već da budu spremniji koliko je to moguće.

Bolfek: Svakako bih rekao da *dress code* na takvim prijevodima treba biti – dres! Razmišljam o tome da je dobra vidljivost ruku i prstiju i zato bismo odabrali one tamnije dresove.

Dolinar: I par unučića. (smijeh)

Bolfek: Čak štoviše, smatram da to nadilazi lokalnu i nacionalnu razinu, da bi se trebalo o tim vrstama prijevoda govoriti na, primjerice, edukacijama ili konferencijama efsli-ja. Bilo bi jako korisno čuti što o tome misle tumači/prevoditelji s puno više iskustva nego to imamo mi u Hrvatskoj, te koji imaju završena i formalna obrazovanja.

Da li je bilo reakcija na vaš prijevod?

Dolinar: Da, jako puno! Javljali su mi se preko Facebook-a i po tome sam vidio da smo jako gledani, da su Gluhi gledali prijenos. Isto tako, nakon toga su me i susjedi počeli prepoznavati i pozdravljati. Znam i da se prijenos gledao i izvan Hrvatske.

Bolfek: To ne znam, ali jesu mi se javili iz 24sata i dao sam intervju. Žao mi je što nismo bili obojica, već samo ja. Najviše ih je fasciniralo to što smo prevodili tolike sate.

Dolinar: To je apsolutni rekord u prijevodu u jednom komadu.

Za kraj, općenito vaš stav i mišljenje o edukaciji i usavršavanju tumača i prevoditelja.

Bolfek: Naravno, uvijek i zauvijek. Obavezno. Uvijek dolaze nove situacije u kojima se nađemo, a edukacija i usavršavanje nam omogućavaju barem temeljna znanja koja nam pomažu da se snađemo u novim iznenadnim situacijama.

Dolinar: Uvijek si pametniji nakon proživljenog iskustva. Naravno da su nam nakon svega prolazile misli poput *kako si preveo ovo* ili *kako nisi napravio ono*, ali tada se jednostavno nismo imali kome obratiti za savjet ili uputu jer nitko nikada nije to doživio. S tim se našim iskustvom ne može ništa usporediti.

Da ne zaboravimo pitati i kako su reagirali kolege i kolegice?

Obojica: Bile su ljubomorne! (smijeh) Zašto?

Dolinar: Nisu imale priliku biti 90 sati na televiziji. (smijeh)

Bolfek: Jer je jedinstveno iskustvo, tada i tko zna dal' ikad više!

